

JANNE SÄYNÄJÄKANGAS, JANNE HONKASILTA & SOILE VEIJOLA

Hiljaisuutta pyytämässä

Rovaniemen ja Kemijärven väliä junalla matkatessaan voi nähdä vilauksen punatiilisestä vesitornista, joka on nyt asuinkäytössä. Vesitornin tavoin Misin entinen kyläkoulu on löytänyt uuden tarkoituksen. Majataloksi muutettuna se muistuttaa ajasta, jolloin kylän läpi ajaessa saattoi joutua jarruttamaan äkisti lasten säännätessä tielle. Kyläkaupan ovi sen sijaan pysyy kiinni, ja vähän matkan päässä metsikön yllä kohoavat tornit saavat raunioituen merkitä, missä Raajärven ja Leveäselän avolouhokset joskus sijaitsivat. Sieltä täältä metsän kätköistä voi yhä löytää ruosteisia ampumatarvikkeita, jotka puhuvat mykkinä malminlouhintaakin meluisammista tapahtumista.

Näiden vaitonaisten muistomerkkien äärellä sijaitsevalle Misin Metsätorpalle saapui 8. elokuuta tutkijoita, taiteilijoita ja yrittäjiä osallistumaan konferenssiin nimeltä ”Taiteen, hyvinvoinnin ja vierailamisen matkustavat hiljaisuudet”. Se oli osa laajempaa ”Hitaan ajattelun matkustaviksi laboratorioiksi” ristittyä TEKES-hanketta Lapin yliopistossa.

Konferenssi on kuitenkin harhaanjohtava ilmaus. Kutsuimmekin tapahtumaa *hiljaisuusleiriksi*. Konferenssien, seminaarien, symposiumien ja kollokvioiden kaltaiset tapahtumat tapaavat noudattaa kaavaa, jossa esiintyjät astelevat vuorollaan lavalle

esittelemään tuotoksensa, joita sitten kommentoidaan taputuksin tai sanallisemmin. Niin antoisia kuin tällaiset tilaisuudet voivatkin olla, ei valmiiden esitysten ympärille rakentuvissa ”tapahtumissa” varsinaisesti *tapahtu* mitään. Uuden synnyttämisen sijaan kommunikoidaan valmista.

”Mitä on tapahtunut?” kysytään, kun jokin, toisen järkyttynyt ilme, vaiteliaisuus tai vaikkapa epätavallisen leveä hymy, saa epäilemään jonkin ennalta-arvaamattoman sattumuksen keskeyttäneen tapahtumien normaalin kulun. ”Ei mitään”, vastataan, kun halutaan väittää asioiden edenneen normaalissa päiväjärjestyksessä. Jos asiat ovat menneet suunnitelmien mukaan, ei mitään ole varsinaisesti tapahtunut. Tapahtuminen

”Leirin tarkoitus näyttäytyi aidosti avoimena arvoituksena, jonka selvittämiseen oli jokaisella yhtäläiset mahdollisuudet osallistua.”

ei sanan väkevässä merkityksessä voi olla mitään suunniteltua. Tästä syystä hiljaisuusleiri oli tapahtuma perinteistä konferenssia tiukemmassa mielessä. Valmiiksi suunniteltuja olivat leirin alkaminen ja loppuminen, ruokailuajat, saunan lämpiämiset. Niiden antamissa raameissa tapahtumiselle jäi tilaa.

Raamien sisällä pohdittiin ja käännettiin yhdessä hiljaisuutta, hitautta ja pysähtymisiä – ja näiden merkitystä matkustamisessa, hyvinvoinnissa, miksei olemisessa ylipäätään. Luova ajattelu tarvitsee otollisia olosuhteita, jotka taas eivät synny kiirehtimällä. Luovuudelle luontuvaa ilmapiiriä kutsuttiin kokoon erilaisilla *hidastamiskokeilla*. Ne olivat aikaan, paikkaan, osallistujiin ja tilanteeseen sovitettuja, erilaisia kokemuksellisia lähestymistapoja tapailevia harjoituksia. Mukaan mahtuivat esimerkiksi metsään sammaloituneen tulisijan inspiroima sosiodraama, erään tämän tekstin kirjoittajan asumattomaksi jääneen mummolan ulkosaunan siivoaminen sekä mandaloiden tekeminen pihapiirin tarjoamista luonnonmateriaaleista: kukin itsekseen ja itselleen, mutta jaetun hiljaisuuden eli keskittymisrauhan tukemana.

Hidastamiskokeiden lisäksi kokeiltiin *kohtaamisrituaaleja*. Niitä voisi kutsua myös tutustumisleikeiksi, ellei jälkimmäisessä sanassa olisi se vika, että se asettaa toiminnalle tietoisien päämäärän ja sen myötä onnistumisen vaatimuksen osallistujille. Kohtaamisrituaalit eivät kuitenkaan kohdistuneet suoraan leiriläisiin tai leirin tavoitteisiin. Tavoitteiden julkilausumattomuus ja jopa niiden asettamattomuus oli muutenkin osa leirin taustafilosofiaa.

Asioita lähestyttiin sivusuunnasta, ei mahtipontisesti kohtisuoraan.

Eräässä kohtaamisrituaalissa muodostimme jonon, jonka järjestys perustui kunkin omaan käsitykseen siitä, kuinka paljon uskoo jostakin tietystä asiasta jo tietävänsä: vaikkapa siitä, mistä tässä leirissä on kysymys. Itsensä vähiten tietäväksi uskova henkilö asettui jonon toiseen päähän ja tietävin toiseen, minkä jälkeen istuimme näin syntyneessä järjestyksessä takaisin tuolipiiriin ja aloimme kuunnella, mitä itse kukin leiristä tietää. ”Vähiten tietävä” aloitti.

Leirimme vapaaehtoisina mukaan tulleista ammatikokeista toinen sanoi tietävänsä vain kaksi asiaa: että muut ovat yliopistolta, mutta hän sen sijaan tietää, mitä hän täällä tekee. Edes järjestäjät eivät tunnustautuneet leirin tarkoituksen haltijoiksi. Koska kukaan ei esittänyt asian auktoriteettina, näyttäytyi leirin tarkoitus aidosti avoimena arvoituksena, jonka selvittämiseen oli jokaisella yhtäläiset mahdollisuudet osallistua. Tavallaan leirin tarkoituksena olikin tarkoituksen selvittäminen, tai pikemminkin kyseisen merkityksen luominen.

Päämäärän avoimuus antoi mahdollisuuden pelkkää samassa paikassa oleskelua merkityksellisemmälle yhteisöllisyydelle. Emme vain olleet leirillä – meistä tuli leiri. Leiri on todella leiri vasta, kun se ei ole pelkkä paikka, vaan myös leiriintymistä, yhteen kokoontumista. Kuten aikoinaan kauas erälle vaeltaneet metsästäjät, kokoonnuimme mekin väliaikaiseksi yhteiseksi yhteisen tarkoituksen ympärille. Mutta toisin kuin useimmilla yhteisöillä, tuo tarkoitus ei ollut ennalta annettu vastaus vaan pelkkä kysymys. Kysymys siitä, mistä tässä oikeastaan on kysymys.

**”Sanat rikkovat hiljaisuuden.
Ne ovat liian meluisia, jotta
niillä voisi vastata kysymykseen
hiljaisuudesta.”**

Tämän kaltaista määrittelemättömyyttä voisi uumoilla kommunikaation ja yhteistyön turmioksi. Miten toimia yhdessä, jos yhteistä päämäärää ei ole asetettu? Miten keskustella asiasta, jota ei ole nimetty? Yllättävää kyllä, vaikutus näytti olevan juuri päinvastainen. Leiriläisten keskuudessa tuntui vallitsevan erikoislaatuinen sanaton yhteisymmärrys keskustelun tähdellisyydestä ja mielekkyydestä.

Kun toisilleen entuudestaan tuntemattomien kesken oli näin rauhoitettu jakamaan yhteinen aika ja tila, alkoi tällaisen leirin mahdollisen sisällön ideointi. Teimme siis leiriä leirissä. Se ei tapahtunut organisoidusti työryhmissä tai virallisissa istunnoissa vaan yhtä lailla aterioilla, aamiaisilla ja saunavuoroilla käydyissä keskusteluissa, jotka jatkuivat saumattomasti erilaisissa hitaan ajattelun laboratorioissa, joihin vuoron perään toisemme kutsuimme¹. Keskustelun jatkumossa syntyi ilmapiiri, jossa vain itseä ja omia intressejä varten oleminen unohtui eikä ketään ohitettu. Osallistujat mieltivät hitaasti, rauhallisesti ja ällistyttävän tehokkaasti. Elimme myötälämisen tilassa, omana itsenämme ja samalla yhdessä.

Mieleenpainuva hidastamiskoe oli yhteinen kuuntelukävely Misin vanhaan metsään². Kävelimme jonossa polkua pitkin ja puhumisen sijasta keskityimme metsän äänien havainnointiin. Leiriläisiä neuvottiin tuomaan toisilleen matkamuistoksi kokemus tai havainto metsästä. Hiljaisuudessa metsä puhui äänellä, joka arkikokemuksessa jää helposti huomioimatta. Lintujen laulu ja tuulen suhina puiden latvassa muodostivat jatkuvasti elävän ja muuntuvan äänimaiseman. Välillä linnut olivat hiljaa, jolloin laulun puute terävöitti aisteja kuulemaan metsän muita ääniä. Toisten läsnäolo

auttoi keskittymään nostaen esiin kokeen meditatiivisia elementtejä. Metsässä saattoi kohdata itsensä ja luontosuhteensa. Kävelyn jälkeen kokemukset jaettiin. Kaikki eivät kuitenkaan halunneet puhua omastaan välittömästi, sillä yhteisön läsnäolon mahdollistama kuuntelukävely oli myös syvästi henkilökohtainen kokemus.

Hiljaisuutta – kuten yhteisöökään – ei siis ole viisasta lähestyä liian suoraan ja äänekkäästi. Kumpikaan ei ole sana, jolla kannattaa täyttää jokainen juhla-, strategia- tai markkinointipuheen lause. Niistä ei ole fetisseiksi eikä lipuksi paraatien kärkeen. Niitä voi lähestyä vain sivusuunnasta. Pysähtyä, tiputtaa ankkuri sopivaan kohtaan ja odottaa, milloin aika on kypsä purjehtia perille.

On sääli, että länsimainen kulttuuri perustuu meluamiseen. Ei pelkästään ”pysyvien ympäröivien äänien peittoon” ja ”jatkuvaan ihmisyyden äänimaailmaan”³, joka suo meille urbaaneille olennoille ontologista turvallisuutta, vaan myös kulttuuriteollisuuden keskitetysti tuottamaan ja levittämään äänimaisemaan. Kuten Ilkka Malmberg lehtiartikkelissaan ”Vien lapseni Auschwitziin” sattuvasti kirjoittaa: ”Heillä ei ole tapana kuunnella muuta kuin sitä, mikä tulee kuulokkeista”⁴.

Kun kysyttäessä tähdätään hiljaisuuteen, on ehkä välttämätöntäkin kysyä kuuntelemalla sanoilla vastaamisen sijaan. Sanat rikkovat hiljaisuuden. Ne ovat liian meluisia, jotta niillä voisi vastata kysymykseen hiljaisuudesta. Sanominen ajaa hiljaisuuden pois. Tässä voi ottaa mallia suomalais-ugrilaisesta karhunkaatooperinteestä, johon

”Jos saaliin saaminen olisi taattua, ei metsästäminen olisi pyytämistä vaan vaatimista.”

kuuluvia karhupeijaisia oli eräs leiriläisistä ollut Siperiassa dokumentoimassa. Vastaavia peijaisia harjoitettiin Suomessakin vielä yllättävän vähän aikaa sitten. Karhua ei aikoinaan saanut metsälle mentäessä kutsua sen oikealla nimellä. Metsästä eläneet ihmiset ymmärsivät, ettei Karhua käynyt komentaminen ikään kuin se olisi totellut nimeään jonkin ihmisen vallassa olevan tavoin. Kun yhteisön olemassaolo riippuu siitä, mitä metsä sille sallii, ei korven viljaa vain käydä rehvakkaasti huudellen ottamassa. Metsästäminen ei suomen kielessä ole käskemistä, vaan pyytämistä. Saalista saadakseen on pyydetävä. Saaliin tavoin hiljaisuuskin kysyy pyytämistä. Hiljaisuutta on kysyttävä siksikin pyytämällä, että aito kysyminen on aina pyytämisen kaltaista.⁵

Metsälle menemisen tavoin siinä vaaditaan nöyryyttä. Jos saaliin saaminen olisi taattua, ei metsästäminen olisi pyytämistä vaan vaatimista. Jos vastaus olisi jo hallussa, ei olisi mitään kysyttävää, vain vastattavaa. Kysyminen ja pyytäminen ovat niin lähellä toisiaan, että jotakin toiselta toivottaessa tarkoittaa sen kysyminen häneltä asian pyytämistä. Kysyminen vaatii hiljaisuutta. Tai pikemminkin, koska kysyminen ei oleta jo omaavansa, ei se vaadi, vaan pyytää.

Kuten hiljaisuus kysyy pyytämistä, pyytää kysyminen hiljaisuutta. Se, mitä hiljaisuusleirillä sanan varsinaisessa mielessä tapahtui, olikin hiljaisuusleiri itse. Jos leiri ei ole vain suoja vaan myös kokoontumista, eikä hiljaisuutta kysytä käskemällä, niin todella tapahtuvana ei hiljaisuusleirikään tarkoittanut vain mykkää paikkaa, vaan kysymyskerääntymistä, pyytävää kokoontumista.

Tällaisessa kokoontumisessa on mahdollista kysyä, miten matkailuunkin voisi tavoittaa uusia tapoja

sisällyttää tervetulo, vieraanvaraisuus, vieraan tilanne ja vierailtu paikka hitaaseen ja hiljaiseen olemiseen. Turistien yhteisö, leiri, voi syntyä vapaaehtoisena yhteistyönä – erottelematta jyrkästi vastaanottajia ja vieraita, paikkaa ja matkailijoita.

Voi miettiä muutakin kuin vain kävijätilastoja, yöpymisvuorokausia ja Lapin saavutettavuutta – niin tärkeitä kuin ne ovatkin matkailuun kytkeytyvien toimialojen muovaamassa aluetaloudessa. Matkailua tutkivat näkevät matkailun yhteiskunnassa ja yhteiskunnan matkailussa: sen, miten matkailijat, ihmisten kotiseudut ja luonnonympäristöt vahvistuvat ja monellakin tapaa elpyvät matkailun avulla, jos välillä pysähdytään katsoomaan, mitä meillä *jo on*.

Joskus on hyvä aloittaa käsillä olevasta: mummolan saunasta, vanhasta vesitornista, laiturista järven rannalla, yhdessä olemisesta, hiljaisuuden palauttamisesta retriiteistä takaisin itsensä vierelle, hitaista aterioista elokuisessa illassa.

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 Bikka Puoskari, Professori: Tehokkuustempoilu mennyt överiksi kaikilla elämänalueilla. Jaana Erkkilän haastattelu. *YLE* 29.10.2014. Verkossa: yle.fi/uutiset/3-7545572
- 2 Noora Vikman & Janne Sinisammal, Korvat edellä Misin metsään. Verkossa: hiljakseen.blogspot.fi/2016/10/korvat-edellamisin-metsaan.html
- 3 Kalle Puolakka, Julkinen taide ja Deweyn kokemuksellinen demokratiakäsitys. *Tiede & Edistys* 1/2016, 31–43; 36.
- 4 Ilkka Malmberg, Vien lapseni Auschwitziin. *HS Kuukausiliite* 2/2016, 36.
- 5 Ks. Tere Vadén, *Karhun nimi. Kuusi luentoa luonnosta*. niin & näin, Tampere 2006.